

Зоран Шкиљевић

ПРОБНИ РАД

Шта да ради скрибоман и пасионирани љубитељ лепе речи када се нађе у егзистенцијалном шкрипцу – има ли ишта логичније него да опроба срећу у књижари, пошто је намиписао изгледну ситуацију да управо ту добије запослење? Дакако да нема. Онда, ко је луд да то не покуша? Држим да није нико, па нисам ни ја. Било је то с јесени – чини ми се баш уочи Сајма књига – сада већ далеке '98 године. Наоружан пристојном дозом радног елана и испуњен наивним оптимизмом, нашао сам се на *ѝробном раду* код једног угледног београдског књижара и издавача. Још увек се питам шта ми је то требало?

Намамили су ме, тачније речено насамарили су ме преко огласа на излогу књижаре; писало је да траже раднике, услов је био да су елоквентни и писмени, ништа више. Пријавим се, и приме ме на *ѝробни рад*. Нисам имао појма да они заправо и примају само на *ѝробни рад*. Радиш две-три недеље од јутра до сутра, и када ти истекне *ѝробни рад*, захвале ти се, ћушну ти неку цркavicцу, као анестезију, ако се осетиш израђеним, налик на ислужену коњину, док окрећеш леђа књижари. При том, у складу са својим неупитним поимањем правичности, не устручавају се да ти дају до знања да треба да им будеш још и захвалан, до неба најмање, био си на проби што се иначе не плаћа, а добио си две банке у коверти, имаћеш бар два дана за бурек, и јогурт. Пуна капа.

Ако је за утеху, убрзо сам дошао до сазнања да мој слаткоречиви послодавац није изузетак, тј. да и друге набигузице књижари и издавачи током целе године самаре по својим књижарама

елоквентне и писмене, који су при том још и слепи код очију и промоћурни најмање толико колико сам и ја. Ваљда тако мора, ако вам промакне нешто што би свакоме паметном требало да буде очигледно, онда немате зашто да се жалите, онда то „нешто” искусите на сопственој кожи, свиђало вам се то или не.

Но, то моје вишенедељно смуцање по књижари имало је и једну другу страну, и о томе ће сад бити речи. Наиме, сво време док су ме самарили на *џробном рагу*, дешавала ми се једна чудна и – показале се – нимало безазлена ствар. Радни дан који је често знао да се одужи и до дубоко у ноћ, најчешће сам проводио тако што сам рутинским покретима обављао уобичајене тривијалне радње, као што су: донеси – донеси, спакуј – распакуј, послужи – покажи, и томе слично, док би, за то време, моја савест била оптерећена тужном моралном дилемом са више или мање (не) моралним реперкусијама. Хоћу рећи, борио сам се са питањем: шта да радим ако приметим да неко покушава да украде књигу? Да ли да то пријавим или не?! И – верујте ми на реч – није ми било нимало лако да изађем с тим на крај, а ево и зашто.

Не памтим да је прошао дан а да неко на моје очи није покушао да хапи књигу, тако да није било ни дана да моје слућено биће није било обезнањено том проклетом дилемом. Требало је донети одлуку буквално у секунди, имајући у виду последице, и оне добре и оне које то нису. Зато сам стално пропитивао сопствену савест. Копкало ме је то – да ли је неморално украсти књигу? Савест би рекла: И јесте и није! Јесте, зато што је то крађа исто као и свака друга крађа, а крађа је криминални акт због којег се лети у бајбок. Није зато што књига није исто што су друге потрепштине, књига је најбољи друг, чак и ако је ћорнута. Онда, да ли је морално пријавити некога ко покушава да мазне књигу? И јесте и није! Више јесте него што није морално, мада и не мора да буде тако, може бити и обратно, овисно о томе који смо угао посматрања изабрали. Јесте! – каже савест – треба пријавити свакога ко покуша да мазне књигу зато што је то твоја и морална и радна обавеза, пошто је крађа, као што смо већ научили, криминални акт због којег се лети у бајбок, а непријављивање криминалног акта може да се квалификује као саучесништво, што је такође криминални акт због којег може да се одлети у бајбок. (И после нека ми неко каже да је лако радити у књижари. Ако тако мисли нека се изволи пријавити на *џробни рад*, под условом да је писмен и елоквентан, барем онолико колико сам и ја. Пардон! На тренутак сам сметнуо с ума да је у

међувремену технологија унапредовала, сад електронске очи мотре на лепљиве прсте градских књигокрадица.) С друге стране, савест ме је опомињала да није морално пријавити некога ко покушава да мазне књигу! И то због једног битног разлога: зато што они што ћоришу књиге, колико сам могао да приметим, нису обични лопови. Не ћоришу сви из истих побуда, није исто бити књигоградица и бити шанер или џепарош. Може бити чак, помишљао сам, да за љубитеље лепе речи и нема већег задовољства од читања ћорнуте књиге. А ћорисали су и глумци, и службеници, и филмски критичари, и универзитетски професори, и студенти, и писци аматери, и домаћице (ако се неко нађе увређен што сам га прескочио, нека ми опрости, није намерно). Њих нисам пријавио. По цену отказа; по цену да у очима мог љубазног послодавца останем упамћен као морална наказа, саучесник књигокрадица и тотални дегенерик. Пријавио сам само две књига жељне неваљалице. Ставиле су ме пред свршен чин. Што захваљујући својој серизној перцепцији, што мојој смушеној појави, препознале су у мени оличење ступидности мушког рода и још сваштанешто.

Била је субота – добро се сећам – крај напорне радне недеље. Дошле су у предвечерје, када је обично највећа гужва у књижари. Тог дана, од јутра је промицала киша, сати су се лењо смењивали, на сваком кораку помаљала се досада. Ушавши, значајно су ме погледале, а онда, без речи, отперјале свака на своју страну ка изабраној полици са књигама. Као лепо воспитан младић и љубазан трговац, узвратио сам им истом мером. Био сам им неизмерно захвалан, њиховом појавом с мене је хируршким резом одстрањена копрена монотоније. Не скидајући поглед с њих, хоћу рећи, пратећи их погледом, лик сваке од њих при сусрету с мојим унутрашњим бићем преобразио би се у нешто неописиво очаравајуће, што би из така побудило у мени језиво неодољиве (и недоличне) асоцијације.

Судећи по њиховом изгледу којим су доминирали изазовни, свеже замаскирани подочњаци, биле су у поодмаклим двадесетим годинама. Лежерно гибање њихових доњих екстремитета оказивало је притајену, нештољену жеђ за промискуитетом и другим начинима изражавања интимности. Речју, дошле су ми у визиту праве рајске птице које су замениле дан за ноћ. Рекло би се, крвна група по мом избору.

Врцкале су се са једног на други крај књижаре, тобож заинтересовано превртале час једну час другу књигу, врзмајући су

около-наоколо мене. Како год бих се наместио, једна би ми била испред носа а друга негде за леђима, тако да ми никако није успевало да их имам обе у кадру истовремено. У неком светлом тренутку разборитости то је у мени побудило сумњу да имају лепљиве прсте, што се недуго потом и обистинило.

Оној, рекао бих, млађој – и лепшој, како ме је учила веселог био сам необично симпатичан, толико чак да је тобоже спонтано са мном ушла у флерт с ватреном чежњом у очима. Био сам на радном месту и, уколико изузмемо давно стечену склоност мог унутрашњег бића да се, кад год му време није, препусти ласцивним еротским фантазмагоријама – тотално незаинтересован да се пезим некој налицканој фрајлици с утегнутом гузом у минић до спирале. Међутим, вештином искусне заводнице, ухватила ме је погледом, изазивајући ме да и ја њу ухватим погледом право у очи чарнаје и прекраснаје, да би равно у моје зенице пројектовала своју неописиво похотљиву, страствену жудњу за мојом маленкошћу – која је, међу нама речено, већ увелико била изменила свој лични опис – наводећи моју машту да ме катапултира што даље од планете Земље и припадајуће галаксије. Нећете ми веровати, али, док смо нас двоје тако очијукали, и већ поприлично одфијукали, оној другој умало није пошло за руком да обешчисти ни кривог ни дужног Мому Капора, покушавајући да смота испод сукње његова изабрана дела.

То је већ било превршило меру и жандар у мени морао је да реагује. Ухваћена је на делу. Гицала се потом и хистерисала, а онда, уз поток суза, театрално признала шта је урадила. Тако јој је, рекла је, заповедио „неко одозго”. Можете мислити. За то време, она чеднија, она што је страствено очијукала са мном, изобличила се у караконцулу. Крајичком ока ухватио сам је како ме стреља својим погледом бр. 2, погледом који је вршишао на мене: *Скојше један! Немаш њојма какве си рајске вртјове њројусџио!*

После неког вренима, када ми је истекао *џробни рад*, односно када сам се добрано опасуљио пошто су ме као последњу будалу шутнули из књижаре, покајао сам се што сам их провалио. Боље да нисам. Шта су изабрана дела, па чија год да су, у односу на рајске вртове који су ми били такорећи на дохват руке. Али, шта је вредело: после очијукања нема кајања. Једино ми је остао жал за пропуштеним: да их нисам провалио, сигурно не би оклевале да ми се одуже на прави начин. Као што се ја сигурно не бих опирао томе, ако би биле две на једног.